

Традиції вирощування та використання рослин у селах та містечках України 70–80 років ХХ століття

Алла М. Гнатюк¹✉, Світлана М. Михайлик²

¹Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, м. Київ,
e-mail: colchicum@i.ua, ORCID ID [0000-0001-5001-971X](https://orcid.org/0000-0001-5001-971X)

²Сирецький дендрологічний парк загальнодержавного значення, м. Київ,
e-mail: svetlana.nik2519@gmail.com, ORCID ID [0000-0001-9981-0545](https://orcid.org/0000-0001-9981-0545)

✉ colchicum@i.ua

Реферат.

Мета. Описати традиції вирощування та використання рослин у селах та невеликих містах, встановити асортимент рослин, які найчастіше висаджували біля будинків у 70–80-х роках ХХ століття в Україні. **Методи.** Дослідження проводили у селах Київської (Рогозів), Житомирської (Гардишівка) областей, передмістях Києва (Біличі, Жуляни) та в місті Борзна Чернігівської області шляхом опитування та на основі свідчень очевидців. **Результати.** У статті висвітлено перелік традиційних сільськогосподарських, плодкових та декоративних рослин для сіл і невеликих міст України 70–80-х років ХХ ст. Наведено назви сортів, способи вирощування, значення та традиції використання рослин. Проаналізовано особливості асортименту культур залежно від досліджуваної території. **Висновки.** У результаті наших досліджень складено список зі 104 видів рослин, які вирощували в селах України в 70–80-х роках минулого століття. Декоративні та харчові рослини, переважно були трав'янистими однорічниками та багаторічниками. Значну частину з них становили овочеві та плодово-ягідні рослини. Серед декоративних рослин популярності й поширення набули рослини середнього і високого розміру з яскравими квітками та/або сильним ароматом. Це були види й сорти, які легко розмножуються насінням і поділом, не вимагали ретельного догляду, стійкі до збудників хвороб і шкідників.

Ключові слова: рослини, українці, город, сад, садиба, овочі, квітник.

Traditions of growing and using of plants in villages and small towns of Ukraine in the 70–80s of the XX century

Alla M. Gnatiuk¹✉, Svitlana M. Mykhailyk²

¹M.M. Gryshko National Botanical Garden of NAS of Ukraine, Kyiv,

e-mail: colchicum@i.ua, ORCID ID [0000-0001-5001-971X](https://orcid.org/0000-0001-5001-971X)

²Syretsky Dendrological Park of national importance, Kyiv,

e-mail: svetlana.nik2519@gmail.com, ORCID ID [0000-0001-9981-0545](https://orcid.org/0000-0001-9981-0545)

✉ colchicum@i.ua

Abstract.

Aim. The purpose of the article is to describe the traditions of growing and using plants in the villages and small towns and to highlight the range of plants that were most often planted near houses during the 1970s and 80s in Ukraine. **Methods.** The study was conducted in the villages of Kyiv (Rogoziv), Zhytomyr (Hardyshivka) regions, in the suburbs of Kyiv (Bilychi, Zhulyany) and Borzna (Chernihiv region) by interviewing and eyewitness based accounts. **Results.** The article covers the list of traditional agricultural, fruit and ornamental plants for rural areas of Ukraine during the 1970s and 80s. The names of cultivars, methods of cultivation, meaning and traditional use of the plants are given. The peculiarities of the range of cultures depending on the studied area are analyzed. **Conclusions.** As a result of our research, the list of plants species grown in the villages of Ukraine during the 1970s and 80s included 104 species. Ornamental and food plants that were grown and used in the villages of Ukraine during the 1970s and 80s mostly were herbaceous annuals and perennials. A significant portion of them were vegetable fruit and berry plants. Among ornamental plants, medium- and tall plants with bright flowers and (or) strong aroma became more popular and widespread. These were species and cultivars that are easily propagated by seeds and division, do not require careful care and are resistant to diseases and pests.

Key words: plants, Ukrainians, vegetable garden, orchard, estate, vegetables, flower garden.

Вступ/ Introduction. Рослини супроводжують людство всю історію його існування. Особливе значення люди надавали й надають рослинам, які висаджують біля своїх осель. Ці рослини є не лише відображенням естетичних вподобань господарів, але показують традиції й звички, гастрономічні вподобання жителів.

Українці здавна із великою повагою ставились до рослин. Досить відомими є рослини-символи України: калина, дуб, барвінок, тополя, верба, мальва, соняшник, вишня, волошка, мак, чорнобривці та ін. Деякі з них мають ритуальне

значення, інші — корисні або виняткові властивості, якими вони вразили українців. Ці рослини оспівані у піснях, казках, легендах, відображені у вишивці, малюнках. Деякі є дикорослими рослинами, інші окультуреними, але часто це інтродуценти, які стали звичними, рідними для українців.

Вже у 50–70 роки минулого століття асортимент квітниково-декоративних рослин переважно складався з інтродуцентів. У приватних садибах містечок і сіл того часу з любов'ю вирощувались садові троянди, півонії, космеї, нагідки, шток-рози, чорнобривці, лілеї (переважно *Lilium candidum* L. та *L. lancifolium* Thunb.), любисток. Одними з улюблених медоносів на теренах України стали акація та соняшник (Gnatiuk & Gaponenko, 2018).

Сучасні можливості використання рослин є кращими — розвиток торгівлі з іншими країнами розширив асортимент рослин, які використовуються людьми, а сучасні способи комунікації спрощують і прискорюють розповсюдження декоративних новинок. Розвиток технологій стрімко змінює схеми посадок і догляду за рослинами, осучаснює асортимент, змінює усталені звички.

Досліджений нами період не був занадто сприятливим для поширення нових декоративних та інших корисних рослин, але любов до квітів і народна селекція сприяли вирощуванню нових і стійких рослин біля своїх садиб. На той час наукова селекція та насінництво рослин в УРСР вже були досить розвиненими. Розроблялись методичні рекомендації з озеленення, видавались каталоги, переліки рослин тощо (Balakin, 1961; Bunin, 1986; Groshevoy, 1973; Iukhimchuk, 1964; Laptev et al., 1978; Pil'kevich, 1986; Rubtsov, 1977; Syrovatskaia, 1987). Для реалізації насіння й садивного матеріалу існувала мережа «Сортнасіннеовоч», але її представництва розташовувалися переважно у містах і обласних центрах, що за тих умов транспортного сполучення не сприяло швидкому розповсюдженню нових культур у селах.

Мета/Aim. Мета роботи — описати традиції вирощування, використання рослин у селах та містечках України, висвітлити асортимент рослин, які найчастіше висаджували біля своїх будинків у 70–80-х роках ХХ століття.

Матеріали і методи/Materials and Methodology. Дослідження було проведено в місті Борзна Чернігівської, у селах Київської (Рогозів), Житомирської (Гардишівка) областей та передмісті Києва (с. Біличі, с. Жуляни) шляхом опитування та ґрунтується на спогадах очевидців.

Результати та обговорення/Results and Discussion. Українська сільська садиба (“Український традиційний сад”) 70–80-рр. ХХ ст. гармонійно поєднувала утилітарність із декоративністю і включала будинок господарів, технічні будівлі й споруди, приміщення для домашніх тварин, подвір'я, город, сад і квітник. У сільській місцевості ділянки для приватного господарювання були близько 0,3–0,5 га, в містах і на приміських територіях — менші (від 0,05 до 0,20 га). Квітник (палісадник) були обов'язковим місцем біля будинку. Переважно він був

відмежований від господарської частини подвір'я, саду та городу невеликим парканчиком чи стежкою. Найчастіше квітник розташовували у вхідній частині садиби, біля будинку, але інколи його облаштовували за будинком поблизу городу і саду. У 70–80 роки ділянки від дороги й у «парадній» частині були огорожені зазвичай дощатими парканами (штахетником) від 1,5 до 2 м заввишки. Дошки переважно розміщували не щільно й огорожа була напівпрозорою. Решта території не мала спеціальної огорожі та межа із сусідами була позначена посадкою багаторічників, дерев чи кущів. Часто рослини із яскравими квітами висаджували вздовж дороги під парканом, біля лав на вулицях, біля криниць. Город займав найбільшу територію. Для українських селян та жителів невеликих міст традиційними городніми культурами були картопля, буряки, столові та кормові, гарбузи, кукурудза, капуста білоголова, квасоля, морква, огірки, петрушка, кріп, цибуля, часник, помідори, мак городній, соняшник, щавель, лобода та ін. Всі ці рослини використовувались у їжу та як корми для домашньої худоби і птиці, яку тримали у окремих будівлях — хлівах (повітках), що були розміщені поблизу будинку в окремій господарській частині двору. Найбільші площі займали картоплею, яку обсаджували кукурудзою і соняшником. Часто безпосередньо під рослинами кукурудзи і соняшника, які згодом виконували функцію опори, сіяли витку квасоллю. Між картоплею смугами сіяли кормові буряки, а між кущами — гарбузи. Така змішана схема посадки-посіву була традиційною для усіх досліджених територій, оскільки ручний спосіб обробітку ґрунту, догляду за городиною та викопування картоплі переважав. Інші овочеві культури розміщували окремими грядками. У селах на значних площах для сівозміни також часто висівали віко-вівсяну суміш, конюшину, пшеницю чи рижій. У садах висаджували груші, яблуні, сливи, вишні, малину, садову суницю, смородину, порічки, агрус, калину. Плоди їх сушили (для узвару), варили компоти та варення, робили наливки та настоянки. З гілочок вишні, смородини чорної і малини в осінньо-весняний період варили чай. Окремо слід відзначити бузину чорну. Цей кущ зазвичай розмножується самосівом і часто його залишали рости біля криниць, на подвір'ях, в господарській частині. З плодів традиційно варили варення, а цвіт сушили на чай та готували запашний квас. Декоративні кущі були представлені різними трояндами, бузком звичайним та жасмином садовим. Квітники і подвір'я прикрашали лілія біла і тигрова, нагідки, флокс волотистий, жоржини садові, кручені паничі, чорнобривці, цинія, мальва, рудбекія розсічена «Золота куля», бальзамін садовий, тощо (Golovach, 1959; Groshevoy et al., 1973; Porovich et al., 1988). З квіток білої лілії й нагідок робили настоянки, які використовували із лікарською метою. Квітками часто грались діти, особливо дівчатка. Вони робили з них ляльки. Особливо розкішними були «панянки» з квіток мальв, які з'єднували між собою сірником чи паличкою так, щоб утворилась голівка і спідничка. У лялькових «принцес» з квіток кульбаби

лікарської робили “завивку”: розділяли квітконос на тонкі смужки та занурювали їх у воду. Досить поширеними були також ляльки із молодих качанів кукурудзи.

Мак городній, який має снодійні властивості, був дуже поширений у культурі й більше цінувався і частіше використовувався як харчова рослина. Пироги й пиріжки із маковою начинкою: мак з цукром чи медом, мак з квасолею, мак з варенням з вишень, слив чи яблук були обов’язковими на свята. Насіння маку також входить у перелік складових ритуальних страв: колива, куті. Васильки справжні (базилік) — популярна сьогодні пряно-ароматична рослина мала переважно ритуальне значення і не використовувалась, як харчова. Її сіяли у квітник і вкладали до букетів на свято «Маковія» разом із маком, м’ятою і чорнобривцями. Як приправи до страв переважно використовували кріп, петрушку, цибулю та часник. Любисток, м’яту і мелісу також висаджували біля будинків і використовували як ароматні рослини. Листя любистку та кропиви заварювали й цим настоєм дівчата ополіскували волосся після миття «щоб хлопці любили», настоєм любистку та череди мили немовлят.

Традиційно жителі містечок і сіл збирали гриби, ягоди, трави у лісах та інших прилеглих до їхнього житла територіях. Гриби сушили та «закривали» у банки, солили у діжках. Зокрема, у Чернігівській області солили грузді. Збирали й вживали у їжу сиріжки, білі, польські гриби, підберезовики, підосиновики, печериці, лисички, опеньки. З ягід збирали найчастіше черешню, малину, ожину, суницю, чорницю. З дикорослих трав сушили для чаю та лікування — звіробій, череду, квітки підбілу та липи, деревій, корінь лопуха, кропиву дводомну, траву споришу.

Оселі прикрашали на «Зелені свята» гілочками клену (гостролистого чи явору), липи та листками аїру болотного («татарське зілля» чи «лелеха»). Гілочки розвішували на стіни, а аїр розкладали на підлогу. У «Вербну неділю» до домівок несли гілочки верби білої, а на «8 березня» — букети з «котиків» — верби козячої. Дуже часто гілочки верби, що вкорінювались у воді, не викидали, а висаджували поблизу.

Місцеві жителі с. Гардишівка (Житомирська обл. Бердичівського р-ну) 70–80-тих років минулого століття згадують, що традиційними для вирощування як городина у селі були: капуста, буряки цукрові, столові та кормові, кукурудза, квасоля, картопля, морква, огірки, петрушка, кріп, цибуля, часник, помідори. У саду вирощували груші, яблуні, сливи, вишні, горіхи, малину, садову суницю, смородину і порічку (червону та білу). Вздовж меж ділянки й дороги висаджували живоплоти зі сливи колючої, глоду, садили дерева осокору, у понижених місцях — вільхи. У квітнику вирощували аконіт, троянди, лілію білу і тигрову, аспарагус, настурцію, флокс волотистий, жоржини, дзвоники, іпомею, фізаліс, діцентру, рудбекію розсічену, бальзамін садовий. Подекуди у дворах садили ялину.

Традиційними для вирощування у Чернігівській обл. (м. Борзна) як городина були: капуста, цукровий буряк (навіть борщ варили із цим буряком), кукурудза, квасоля, боби, горох, картопля, морква, огірки, петрушка, кріп, цибуля, часник, помідори, гарбузи. У саду вирощували груші, яблуні, сливи (угорку та аличу), вишні, шовковицю, малину, садову, смородину й порічки та агрус. У квітниках часто можна було побачити: троянди, мальви, рудбекію розсічену, півники, діцентру, варієгатну форму очеретянки звичайної, півники, лілійник, любисток; висівали мальви, красолю, матіолу. З кущів садили: бузок й садовий жасмин. Характерною особливістю м. Борзна Чернігівської обл. була традиція висаджувати у дворах берези (рис. 1), а в кінці городу акацію білу, глід та липу як медоноси; садили також тополі й верби, шипшину і глід.

Рисунок 1. Подвір'я з березою повислою у смт. Борзна (Чернігівська обл., 1979 р.)

Figure 1. Yard with a *Betula pendula* L. in the Borzna (Chernihiv region, 1979)

У с. Рогозів Бориспільського р-ну Київської обл. асортимент городніх культур схожий: капуста, квасоля, соняшник, картопля, кукурудза, гарбузи, буряки, морква та ін. Ягідні культури (смородина, порічки, малина, суниця) та плодові (яблуні, груші, абрикоси). Подвір'я весною розквітали бузком, садовим

жасмином, червоними тюльпанами, конваліями та півонією лікарською. Влітку цвіли, лілія біла і тигрова, аконіти, діцентра, матіола, космея (місцева назва — «панська нехворощ»), чорнобривці та ін. Восени — айстри та жоржини (рис. 2). В селі висаджено багато акації білої й липи.

Букет із жоржин та калістефуса (1971 р.)/The bouquet with a *Dahlia* sp., and *Calystephus* sp. (1971)

Чубушник вінцевий (1985 р.)
Philadelphus coronarius L. (1985)

Рисунок 2. Київська область, села Бориспільського району
Figure 2. Kyiv region, villages of Boryspil distric

Дачні ділянки та села передмістя Києва мали дещо ширший асортимент рослин за рахунок сортів офіційної селекції. Тут були поширені горіхи, груші, яблуні, абрикоси, сливи, алича, вишні та черешні. Декоративні кущі чайно-гібридних троянд, шипшина, бузок звичайний, садовий жасмин тощо. У квітниках садили трав'янисті півонії (махрові), волотистий флокс, астильбу, діцентру, аквілегію, лілії: лісову, білу та тигрову, хризантему, півники, лілійники та жоржини, тюльпани (рис. 3).

Рисунок 3. Півники германські (Київська обл., 1968 р.)

Figure 3. *Iris ×germanica* L. (Kyiv region, 1968)

Висівали одно- та дворічники: маргаритку, нагідки, космею, матіолу, васильки, чорнобривці, мальви, дзвоники. З пряно-ароматичних рослин вирощували м'яту, мелісу, любисток; як приправи для страв — петрушку й кріп. Обов'язково сіяли й садили цибулю і часник. Перелік овочевих культур і ягід був також досить широкий.

В усіх вищезгаданих населених пунктах овочеві рослини на грядках були представлені сортами, часто місцевими та безіменними, отриманими завдяки відборам селекціонерів-аматорів. Практично кожна господиня на своєму городі займалася насінництвом — відбирала найкращі цибулю, буряки, моркву, капусту «на висадки» та отримували насіння. Збирали насіння однорічників: кропу, петрушки, огірків, помідорів, квасолі та ін. культур. Серед помідорів цінувалися сорти з м'ясистими (салатного типу) плодами червоного, жовтого та рожевого забарвлення. В доповнення до місцевих сортів огірків популярним був сорт «Ніжинський». «Народні» селекція і насінництво стосуються і декоративних рослин.

Асортимент плодових дерев та кущів, був досить великим, але дещо обмеженим і традиційним стосовно сортів. Найрозповсюдженіші сорти яблук:

Білий налив або Папіровка, Слава переможцям, Антонівка, Донешта, Кальвіль сніговий, Пепінка, Ренет Симиренко (Роровіч et al., 1988). З назвами сортів груші дещо складніше. Можна згадати до прикладу Лимонку, Бере (як загальну назву для сортів цієї групи), але часто це були сорти народної селекції, які називали за строками дозрівання — «літні», «зимові» або «гнилички». Це ж стосується і сливи — «угорка» і «тернівка» найбільш конкретизовані назви. Розповсюджені сорти вишні — Шпанка і Лутовка.

Часто в садках росла алича з дрібними, але дуже ароматними жовтими або червонуватими плодами. В спеціалізованих наукових установах УРСР плідно працювали над створенням нових сортів плодових рослин та розширенням їх асортименту. Зокрема почали з'являтися більш холодостійкі сорти таких південних культур, як черешня (Дрогана жовта, Валерій Чкалов), абрикос (Червонощокий) та виноград (Лідія). Масового розповсюдження в сільських садах вони ще не мали, але все ж траплялися. В цей час, особливо серед садівників-любителів, набули популярності обліпиха та чорноплідна горобина (аронія) (Попович та ін., 1988).

Залежно від територіальних особливостей, традицій та вподобань місцевого населення, доступності садивного матеріалу асортимент культур має деякі відмінності (табл. 1).

Таблиця 1. Перелік видів традиційних культур на присадибних ділянках у селах та містечках України у 70–80-х роках ХХ століття

Table 1. List of traditional plant species on plots in the villages and small towns of Ukraine during the 1970s and 80s

Родина/Family	Вид/Species	Регіон/Region			
		1	2	3	4
<u>Деревні рослини/Trees and bushes</u>					
<i>Adoxaceae</i>	<i>Sambucus nigra</i> L.	+	+	-	-
	<i>Viburnum opulus</i> L.	+	+	+	+
<i>Betulaceae</i>	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaerth.	+	-	-	+
	<i>Betula pendula</i> Roth.	-	+	-	-
<i>Elaeagnaceae</i>	<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	-	-	+	+
<i>Fabaceae</i>	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	-	+	-	-
<i>Grossulariaceae</i>	<i>Ribes nigrum</i> L.	+	+	+	+
	<i>Ribes rubrum</i> L.	+	+	+	+
	<i>Ribes uva-crispa</i> L.	-	-	+	+
<i>Hydrangeaceae</i>	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	+	+	+	+
<i>Juglandaceae</i>	<i>Juglans regia</i> L.	+	-	+	+

<i>Moraceae</i>	<i>Morus nigra</i> L.	-	+	+	+
<i>Oleaceae</i>	<i>Syringa vulgaris</i> L.	+	+	+	+
<i>Pinaceae</i>	<i>Picea abies</i> (L.) H.Karst	+	-	-	-
<i>Rosaceae</i>	<i>Aronia melanocarpa</i> (Michx.) Elliott	-	+	-	+
	<i>Crataegus calycina</i> subsp. <i>curvisepala</i> (Lindm.) Franco	+	+	+	+
	<i>Malus domestica</i> (Borkh.) Borkh	+	-	+	+
	<i>Prunus armeniaca</i> L.	+	+	+	+
	<i>Prunus avium</i> L.	+	+	+	+
	<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	-	-	+	+
	<i>Prunus cerasus</i> L.	+	+	+	+
	<i>Prunus domestica</i> L.	+	+	+	+
	<i>Prunus spinosa</i> L.	+	+	+	+
	<i>Pyrus communis</i> L.	+	+	+	+
	<i>Rosa ×centifolia</i> L.	-	-	+	+
	<i>Rosa canina</i> L.	+	+	+	+
	<i>Rosa ×hybr.</i>	+	+	+	+
<i>Rubus idaeus</i> L.	-	-	-	+	
<i>Salicaceae</i>	<i>Populus nigra</i> L.	+	+	-	-
<i>Tiliaceae</i>	<i>Tilia cordata</i> L.	-	+	-	-
<i>Vitaceae</i>	<i>Vitis vinifera</i> L.	-	-	+	+
Трав'янисті рослини/Herbal plants					
<i>Apiaceae</i>	<i>Anethum graveolens</i> L.	+	+	+	+
	<i>Daucus carota</i> subsp. <i>sativus</i> L.	+	+	+	+
	<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) Fuss	+	+	+	+
	<i>Levisticum officinale</i> W.D.J.Koch	+	+	+	+
<i>Apocynaceae</i>	<i>Vinka minor</i> L.	+	+	+	+
<i>Asparagaceae</i>	<i>Asparagus officinalis</i> L.	+	-	-	+
	<i>Convallaria majalis</i> L.	-	-	+	+
<i>Asteraceae</i>	<i>Tagetes patula</i> L.	+	+	+	+
	<i>Tagetes erecta</i> L.	+	+	+	+
	<i>Zinnia elegans</i> Jacq.	+	+	+	+
	<i>Dahlia coccinea</i> Cav.	+	+	+	+
	<i>Cosmos bipinnatus</i> Cav.	+	+	+	+
	<i>Calendula officinalis</i> L.	+	+	+	+
	<i>Callistephus chinensis</i> (L.) Nees.	+	+	+	+
	<i>Rudbeckia laciniata</i> L. 'Goldquelle'	+	+	+	+
	<i>Heliantus annuus</i> L.	+	+	+	+
<i>Lactuca sativa</i> L.	+	+	+	+	

	<i>Helianthus tuberosus</i> L.	-	+	-	+
	<i>Chrysanthemum ×morifolium</i> Ramat.	+	+	+	+
<i>Balsaminaceae</i>	<i>Impatiens balsamina</i> L.	+	+	+	+
<i>Brassicaceae</i>	<i>Armoracia</i>	+	+	+	+
	<i>rusticana</i> G.Gaertn., Mey. & Scherb.	-	+	+	-
	<i>Camelina sativa</i> (L.) Crantz	+	+	+	+
	<i>Brassica oleracea</i> L. convar <i>capitata</i> L.	+	+	+	+
	<i>Matthiola longipetala</i> (Vent.) DC.	+	+	+	+
	<i>Raphanus sativus</i> var. <i>radicula</i> Pers. Sazonova <i>Raphanus sativus</i> L. var. <i>niger</i> J. Kern	+	+	+	+
<i>Campanulaceae</i>	<i>Campanula persicifolia</i> L.	+	+	+	+
<i>Convolvulaceae</i>	<i>Ipomoea tricolor</i> Cav.	+	+	+	+
<i>Cucurbitaceae</i>	<i>Cucurbita pepo</i> L.	+	+	+	+
	<i>Cucumis sativus</i> L.	+	+	+	+
<i>Fabaceae</i>	<i>Phaseolus coccineus</i> L.	-	+	-	+
	<i>Phaseolus vulgaris</i> L.	+	+	+	+
	<i>Pisum sativum</i> L.	+	+	+	+
	<i>Vicia faba</i> L.	-	+	+	-
<i>Iridaceae</i>	<i>Iris ×germanica</i> L.	-	-	+	+
	<i>Iris hungarica</i> Waldst. & Kit.	-	+	+	+
<i>Lamiaceae</i>	<i>Ocimum basilicum</i> L.	+	+	+	+
	<i>Mentha ×piperita</i> L.	+	+	+	+
	<i>Melissa officinalis</i> L.	+	+	+	+
	<i>Salvia splendens</i> Sellow ex Schult.	-	+	+	+
<i>Liliaceae</i>	<i>Lilium candidum</i> L.	-	+	+	+
	<i>Lilium martagon</i> L.	-	-	-	+
	<i>Lilium lancifolium</i> Thunberg	+	-	+	+
<i>Liliaceae</i>	<i>Tulipa hybr.</i> 'Apeldoorn'	-	-	+	+
<i>Malvaceae</i>	<i>Malva sylvestris</i> L.	-	-	-	+
	<i>Alcea rosea</i> L.	+	+	+	+
<i>Paeoniaceae</i>	<i>Paeonia officinalis</i> L. 'Rubra Plena'	+	+	+	+
	<i>Paeonia lactiflora</i> Pall. (сорти)	-	-	+	+
<i>Papaveraceae</i>	<i>Papaver orientale</i> L.	-	-	+	+
	<i>Papaver somniferum</i> L.	+	+	+	+
	<i>Lamprocapnos spectabilis</i> (L.) Fukuhara	-	+	+	+
<i>Poaceae</i>	<i>Zea mays</i> L.	+	+	+	+
	<i>Phalaris arundinacea</i> f. <i>variegata</i> (Parn.) Druce.	-	+	-	+
<i>Polemoniaceae</i>	<i>Phlox paniculata</i> L.	+	+	+	+

<i>Polygonaceae</i>	<i>Rumex acetosa</i> L.	+	+	+	+
	<i>Rheum rhabarbarum</i> L.	-	+	+	+
<i>Ranunculaceae</i>	<i>Aconitum napellus</i> L.	+	-	+	+
<i>Rosaceae</i>	<i>Fragaria</i> × <i>ananassa</i> (Weston) Duchesne ex Rozier	+	-	+	+
<i>Saxifragaceae</i>	<i>Astilbe chinensis</i> (Maxim.) Franch. & Sav	-	-	+	+
<i>Solanaceae</i>	<i>Physalis alkekengi</i> L.	+	-	+	+
	<i>Nicotiana rustica</i> L.	+	+	+	+
	<i>Nicotiana suaveolens</i> Lehm.	-	-	-	+
	<i>Solanum tuberosum</i> L.	+	+	+	+
	<i>Solanum lycopersicum</i> L.	+	+	+	+
<i>Tropaeolaceae</i>	<i>Tropaeolum majus</i> L.	+	+	+	+
<i>Xanthorrhoeaceae</i>	<i>Hemerocallis lilioasphodelus</i> L.	-	-	-	+
<i>Alliaceae</i>	<i>Allium cepa</i> L.	+	+	+	+
	<i>Allium sativum</i> L.	+	+	+	+
<i>Amaranthaceae</i>	<i>Atriplex hortensis</i> L.	+	+	+	+
	<i>Beta vulgaris</i> ssp. <i>vulgaris</i> var. <i>conditiva</i> Alef.	-	-	+	+
	<i>B. vulgaris</i> ssp. <i>vulgaris</i> var. <i>alba</i>	+	+	+	-
	<i>B. vulgaris</i> ssp. <i>vulgaris</i> convar. <i>saccharifera</i> Alef	+	+	+	-

Примітка/Note: 1 — с. Гардишівка, Бердичівського р-ну, Житомирської обл.; 2 — м. Борзна, Чернігівської обл.; 3 — с. Рогозів, Бориспільського р-ну, Київської обл.; 4 — передмістя м. Київ.
1 — vil. Hardyshivka, Berdychiv dist., Zhytomyr reg.; 2 — town Borzna, Chernihiv reg.; 3 — vil. Rogoziv, Boryspil dist., Kyiv reg.; 4 — Kyiv suburbs.

Зокрема, шовковицю (білу та чорну) в садах висаджували в м. Борзна та у с. Рогозів, на відміну від с. Гардишівка, де шовковицю, зазвичай, можна було побачити лише на узліссі та обабіч доріг. У с. Гардишівка обов'язково у дворі росли горіхи волоські, які традиційно вирощували також у передмісті Києва й у Київській області. В 70–80-тих роках дуже розповсюдженою й популярною квіткою була рудбекія розсічена сорту 'Золота куля' — висока (до 2 м) трав'яниста рослина з махровими, яскравими, жовтогарячими суцвіттями. Нині вона дещо втратила популярність і трапляється значно рідше.

Висновки/Conclusions. Традиції прикрашання своїх осель, використання рослин та асортимент видів, які вирощували у приватних садибах і використовували в оформленні ділянок мають деякі регіональні відмінності, які відображають природно-кліматичні умови та місцеву моду. В результаті наших досліджень у перелік рослин, які вирощували у селах та містечках України у 70–

80-х роках минулого століття увійшло 104 види найпоширеніших. Це переважно трав'янисті одно- та багаторічники. Значну частку склали плодово-ягідні рослини та овочеві. Серед декоративних рослин більшої популярності та розповсюдження набували середньо- та високорослі рослини з яскравими квітами та (або) сильним ароматом. Це були види й сорти, які легко розмножуються насінням та вегетативно, не потребують ретельного догляду й стійкі до збудників хвороб і шкідників.

Список посилань/References

Gnatiuk, A. M. & Gaponenko, M. B. (2018). Perspektyvy vykorystannia trav'ianystykh vydiv pryrodnoi flory Ukrainy v ozelenenni ta landshaftniy arkhitekturi. *Landshaftna arkhitektura v botanichnykh sadakh i dendroparkakh*. Kam'ianets'-Podil's'kyu: FOP Sysyn. S. 48–52. (in Ukrainian).

Balakin, V. M. (1961). *Oднолетnie tsvetochnye rasteniia*. Moskva: MSKhZSFSR. 256 c. (in Russian).

Bunin, V. A. (1986). *Tsvetovodstvo*. L'vov: Vishcha shkola. Izd-vo pri L'vov. gos. un-te. 93 s. (in Russian).

Golovach, A. G. (1959). *Ozelenenie sel'skikh naseleennykh mest*. Gosudarstvennoe izdatel'stvo sel'khoz. literatury. Moskva-Leningrad. Sel'khozizdat. 160 c. (in Russian).

Groshevoy, A. A. i dr. (red.) (1973). *Obmen opytom po zelenomu stroitel'stvu (sbornik statey)*. Vyp. 8. Kiev: Urozhay. 208 c. (in Russian).

Iukhimchuk, D. F. (1964). *Zelenye nasazhdeniia na avtomobil'nykh dorogakh*. Kiev Naukova dumka. 198 c. (in Russian).

Laptev, A. A., Kotik, E. A. & Kovalenko, N. K. (1978). *Introduktsiia i semenovodstvo gazonnykh trav na Ukraine*. Kiev: Naukova dumka. 180 c. (in Russian)

Pil'kevich, A. V. (red.). (1986). *Sorta tsvetochnykh i dekorativnykh kul'tur*. Kiev: Urozhay. 140 c. (in Russian).

Rubtsov, L. I. (1977). *Derev'ia i kustarniki v landshaftnoy arkhitekture*. Kiev: Naukova dumka. 272 c. (in Russian).

Shepel's'kyu, A. I. ta in. (red.) (1969). *Vyrobnycha entsyklopediia sadivnytstva*. Kyiv: Urozhay. 453c. (in Ukrainian).

Popovich, F. Ia. ta in. (red.) (1988). *Sovety po vedeniiu priusadebnogo khoziaystva*. Kiev: Urozhay. 664 s. (in Russian).

Syrovatskaia, L. S. i dr. (1987). *Azbuka tsvetovoda*. Kiev: Urozhay. 287c. (in Russian).